

AZ ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKRE VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEINEK KIALAKÍTÁSA SORÁN FIGYELEMBE VEENDŐ SZEMPONTOK

Készítette:

Amnesty International Magyarország
Hátter Társaság a Melegekért
Magyar Helsinki Bizottság
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda
Társaság a Szabadságjogokért

2012. február 22.

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék.....	2
I. A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos hazai adatok	3
1. Hivatalosan ismertté vált ügyek	3
2. Nyilvánosságot kapott ügyek	3
3. Viktimológiai kutatások	4
II. A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos hazai tapasztalatok	5
1. A hatóság által felderített és szankcionált esetek.....	5
2. Nehézségek a jogalkalmazásban és javaslatok azok kezelésére.....	5
Megállapítható-e a közösség tagja elleni erőszak és a testi sértés (illetve emberölés) anyagi halmazata?.....	5
Hogyan értékelhető az előítéletes motívum vagyon elleni bűncselekmények (jellemzően rongálás) esetén?	6
Mely bűncselekményeknél volna indokolt – tényállási elemként, vagy minősítő körülményként – értékelni az előítélet motívumot?	7
A gyűlölet-bűncselekményeknek kitett csoportok, a passzív alany kérdése	7
III. A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKSEL KAPCSOLATOS NEMZETKÖZI JOGI DOKUMENTUMOK ÉS AJÁNLÁSOK	9
1. Az ENSZ ajánlásai	9
2. Az Európa Tanács ajánlása	9
3. Az Európai Unió joga	9
4. Az EBESZ megállapításai.....	10
IV. A gyűlölet-bűncselekmények nemzetközi szabályozási modelljei.....	11
1. Külön tényállás	11
2. Általános minősítő körülmény	11
3. Minősítő körülmény egyes bűncselekmények esetén	12
4. Vegyes modellek	12

I. A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKKEL KAPCSOLATOS HAZAI ADATOK

1. Hivatalosan ismertté vált ügyek

A hivatalos bűnügyi statisztikák szerint a gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon kevésbé elterjedtek, de növekvő tendenciát mutatnak. Az alábbi táblázat az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikában (ENYÜBS) elérhető adatokat mutatják a Btk. 174/B. és 269. §-ai vonatkozásában:

	Közösség tagja elleni erőszak (174/B. §)	Közösség elleni izgatás (269. §)
2008	9	5
2009	12	11
2010	19	8
2011	35	5

A hazai tapasztalatokkal (erről lásd a következő fejezetet) és a külföldi országokban megfigyelhető adatok fényében összevetve azonban egyértelművé válik, hogy a fenti számsorok sokkal inkább a gyűlölet-bűncselekmények rendkívül magas magyarországi látenciáját, a gyakori alulminősítést, illetve az adatgyűjtés hiányosságait mutatják. Az alábbi táblázat a gyűlölet-bűncselekmények miatt indult rendőrségi eljárások számát mutatja be néhány országban 2008-ban:¹

	Eljárások száma
Egyesült Királyság	46.300
Németország	31.801
Egyesült Államok	7.783
Svédország	5.895
Hollandia	2.238
Románia	59

2. Nyilvánosságot kapott ügyek

Az Athéna Intézet 2009 januárja óta vezeti a nyilvánosságot kapott gyűlölet-bűncselekmények eseteirésainak adatbázisát.² Az adatbázisban jelenleg a 2009. január és 2011. június közötti időszak adatai érhetőek el. Az adatbázisban összesen 86 eseteírás szerepel, az ezen időszakra vonatkozó hivatalos statisztikák által kimutatott eseteknél tehát jóval több eset.

Az eltérés abból adódik, hogy az adatbázisban szerepelnek azon esetek is ahol egyáltalán nem indult hivatalos eljárás, illetve azon esetek is, ahol ugyan indult eljárás, de azt hivatalosan nem gyűlölet-bűncselekményként regisztrálták. Az adatbázis adatai szerint 51 esetben rasszizmus, 18 esetben antiszemitizmus, 4 további esetben rasszizmus és antiszemitizmus, 11 esetben homofóbia, 2 esetben pedig keresztényellenesség állt a gyűlölet-bűncselekmény hátterében.

¹ Az adatok forrása: OSCE ODIHR: *Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents And Responses - Annual Report for 2008*. 2009. november; *Politieberaden: Poldis. Criminaliteitsbeeld discriminatie*, 2010. július; *Federal Bureau of Investigation: 2008 Hate Crime Statistics*. 2009. november; *Bundesministerium des Innern: Politisch motivierte Kriminalität im Jahr 2009*. 2010. március 23.

² http://www.athenaintezet.hu/gyuloletbuncselekmeny_lista

3. Viktimológiai kutatások

Magyarországon más országok példájával³ ellentétben nem készül rendszeresen nagymintás reprezentatív adatfelvétel az áldozattá válásról. A hazai szervezésű viktimológiai kutatások (1996, 2000, 2003) rendre elmulasztották a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatok felvételét.

Az egyetlen országosan elérhető adat az Európai Unió Bizottsága által finanszírozott, standard nemzetközi módszertant használó European Crime and Safety Survey (EU ICS) 2005-ből. A kutatás adatai⁴ szerint Magyarországon a válaszadók vagy közvetlen környezetük tagjainak 1%-a vált gyűlölet-bűncselekmény áldozatává a 2001-2005 közötti időszakban. Összehasonlításképpen ugyanerre az időszakra gépjárműlopásról 3,3% számolt be. A hivatalos statisztikák⁵ szerint 2001-2005 között 42.329 gépjárműlopás és 42 nemzeti, etnikai, faj, vallási csoport tagja elleni erőszak vált ismertté. Mindezek alapján megbecsülhető, hogy a gyűlölet-bűncselekmények 99,7%-a nem kerül jelentésre, vagy a hatóságok azt nem minősítik gyűlölet-bűncselekménynek.

Ugyanezt erősíti meg az MTA Szociológiai Kutatóintézete és Háttér Társaság a Melegekért 2010-es, a magyarországi lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű embereket megcélzó adatfelvétele,⁶ amely szerint a homofób és transzfób indíttatású erőszakos támadások Magyarországon rendkívül elterjedtek. Az 1674 válaszadó közül 15,6%-ot ért már élete során szexuális irányultságával vagy nemi identitásával összefüggésben erőszakos támadás, 4,4%-ukat az elmúlt 12 hónap során. A transzneműekkel szembeni erőszak szintje ennél is magasabb: 26,2%-ukat élete során, 11,7%-ukat az elmúlt 12 hónap során érte erőszakos támadás. Az áldozatok mindössze 13,4%-a jelentette az esetet a rendőrségnek. Az elkövetők felelősségre vonására az esetetek töredékében, mindössze 4 esetben került sor.

³ Például: British Crime Survey (Egyesült Királyság), National Crime Victimization Survey (Egyesült Államok)

⁴ Saját elemzés a Gallup Magyarország által rendelkezésre bocsátott adatbázis alapján.

⁵ http://www.police.hu/data/cms2118/bcs_k_1996_2005.pdf

⁶ <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/osce-hatecrime-2010>

II. A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKKEL KAPCSOLATOS HAZAI TAPASZTALATOK

1. A hatóság által felderített és szankcionált esetek

A Magyar Helsinki Bizottság a 2007. január 1. és 2011. év első feléve között jogerős ítélettel lezárt olyan ügyek iratait vizsgálta meg, ahol az ügyész a Btk. 174/B. szakasza miatt emelt vádat vagy a bíróság ítéletét e szakaszra alapította. Csupán húsz ilyen ügyről érkezett információt, amelyből 18 feldolgozása elkészült.

A Btk. 174/B. §-a miatt felelősségre vont ügyekbe a sértetteket etnikai (négy ügyben roma, öt színesbőrű sértett) nemzeti hovatartozásuk (három magyar, két román, egy-egy kínai és francia), vagy vallási csoporthoz (két zsidó) való tartozása miatt bántalmazzák.

Az ügyek vizsgálata alapján kijelenthető, hogy a Btk. 174/B. §-a miatt kizárólag olyan ügyekben ítéli el az elkövetőt a bíróság, amikor bántalmazásra is sor kerül. Az elkövetők rendszerint 8 napon belül gyógyuló sérülést okoztak. Egyetlen olyan ügy van, ahol maradandó sérülést okoztak a támadók. Az adatok igen szignifikánsak, ezek alapján egyértelműen arra következtetünk, hogy a Btk. 174/B. § (1) bekezdésének második fordulatában megfogalmazott tilalmazott cselekményt („erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön”) a hatóságok nem érzékelik, értékelik, nem indítanak büntetőeljárást. A jelenség, ti. hogy a kényszerítési alakzat nem jelenik meg az ügyek között, minden bizonnyal annak az eredménye, hogy az eljárások el sem indulnak. A bántalmazásos eseteknél – a tapasztalataink és a bírósági akták tanúságai szerint – a cselekményeket helytelenül könnyű testi sértésként (amely a magánindítvány hiánya miatt sokszor megszűnik) vagy garázdasággként regisztrálják a hatóságok. Ezt a meggyőződését erősíti az is, hogy a 174/B. § alapján elítélt elkövetők ügyében sokszor valóban garázdaság vagy testi sértés miatt indítanak eljárást.

Az ügyek alapján megállapítható az is, hogy a hatóságok csupán akkor látják megalapozottnak a bűncselekményt, ha az elkövető nyilvánosan és szóban becsmérlő megjegyzéseket tesz a sértett csoporthoz való tartozására.

Azoknak a bűncselekmény helyszínén jelen lévő személyeknek, akik fizikailag nem bántalmazzák a sértettet, rendszerint nem állapítják meg a felelősségét, sem társtettesként, sem részesként, sem a kényszerítési alakzat miatt.

A tényállás felderítése rendszerint csak nagyon korlátozottan terjed ki az előítélet-motiváció feltárására. Általában elégséges bizonyítékként szolgál, ha a cselekménynek nincs semmilyen a felszínen megjelenő indítéka, illetve ha a sértett csoporthoz való tartozására becsmérlő megjegyzéseket tesz az elkövető.

2. Nehézségek a jogalkalmazásban és javaslatok azok kezelésére

Megállapítható-e a közösség tagja elleni erőszak és a testi sértés (illetve emberölés) anyagi halmazata?

A bántalmazás olyan becsületet sértő cselekmény, amely a testet érinti (pl. ütés, rúgás, lökés, megfogás, leöntés, leköpés). Felmerül a kérdés, hogy abban az esetben, ha a bántalmazás testi sérülés okozásával is jár (Btk. 170. §), megállapítható-e a testi sértés megfelelő alakzatának és a közösség tagja elleni erőszaknak az anyagi halmazata, vagy az előbbi az utóbbiba (illetőleg annak minősített esetébe) beolvad?

A Complex Kommentár erre vonatkozóan az alábbiakat állapítja meg: „A bántalmazással megvalósuló elkövetési magtartás esetén is sor kerülhet a Btk. 170. §-ban írt testi sértésekkel történő halmazati minősítésre, ugyanis a Btk. 174/B. § törvényi tényállása megvalósul önmagában a bántalmazással, aminek nem szükségképpen következménye a testi sérülés okozása. Ilyen esetben tehát a két bűncselekmény között valóságos anyagi halmazat jön létre. Ha az elkövető a sértettet a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoporthoz tartozása, illetve vélt tartozása miatt megöli, akkor a cselekménye a Btk.

166. § (2) bekezdés c) pontja alapján aljas indokból elkövetett emberölés büntettének minősül, és ebben az esetben a Btk. 174/B. § megállapítására nem kerülhet sor.”

A Complex Kommentár érvelése logikailag nem következetes, mert a testi sértésnek (mind könnyű testi sértésnek, mind a hivatalból üldözendő súlyos testi sértésnek) van olyan minősített esete, amely – ugyanúgy, mint az emberölésnél – az aljas indokból történt elkövetést rendeli súlyosabban büntetni (170.§ (3) bek.). Ha tehát az emberölés esetén a rasszista, vagy más előítéletes indíték az aljas indok fogalmi körébe vonandó és nem állapítható meg egyidejűleg a közösség tagja elleni erőszak (a romák elleni sorozatgyilkosság ügyében is ennek megfelelően történt meg a vádemelés) – úgy testi sértés esetén is erre az álláspontra kellene logikusan a jogalkalmazónak helyezkednie.

Álláspontunk szerint indokolható volna ugyanakkor a közösség tagja elleni erőszak és a testi sértés vagy emberölés alapesete közötti anyagi halmazat megállapítása is, a kétszeres értékelés tilalma miatt az azonban egyértelmű, hogy az aljas indokból elkövetett testi sértés vagy emberölés és a közösség tagja elleni erőszak anyagi halmazata nem állapítható meg. Tudomásunk van olyan jogász felfogásról is, amely szerint a testi sértésnek be kell olvadnia a közösség tagja elleni erőszakba, mint lex specialis-ba.

Egy új büntető törvénykönyv megalkotásakor esetén érdemes a jogalkalmazó számára egyértelmű iránymutatást adni a fenti kérdésben vagy pontos distinkciót tenni az aljas indokból vagy előítéletes indokból elkövetett cselekmények között.

Hogyan értékelhető az előítéletes motívum vagyon elleni bűncselekmények (jellemzően rongálás) esetén?

További problémát jelent a jogalkalmazásban, hogy rasszista, vagy egyéb előítéletes (homofób, antiszemita, stb.) motívummal gyakran követnek el olyan bűncselekményeket, amelyek – legalábbis látszólag, vagy elsősorban – nem személy, hanem vagyontárgy ellen irányulnak. Így például, kővel dobták be a Széder-estet ünneplők ablakát a Dohány utcában (2010. március), vagy az egyik roma ház ablakát szintén kővel dobták be Gyöngyöspatán, a szélsőséges csoportok jelenléte, konfliktusgerjesztése idején (2011. április 16.). További példa a vagyontárgy elleni, ám egyértelműen előítéletes motívumból való elkövetésre a gyújtogatás a Magyarországi Muszlim Egyház parkolójában, Budapesten (2011 augusztus). A rasszista illetve antiszemita motívum mindegyik esetben egyértelmű volt, ugyanakkor szinte lehetetlen bizonyítani, illetve nem tartozik tényállási körbe, hogy a cselekmény személy(ek) ellen irányult, holott bántalmazás vagy kényszerítés kísérlete lenne megállapítható a bizonyítás sikeressége esetén.

Ilyen esetekben, mivel személyi sérülés nem történik, a hatóság nem állapítja meg a 174/B. §-t, tehát egyedül arra volna lehetőség, hogy a bíró a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként vegye figyelembe az előítéletes motívumot. Azonban, mivel a tényállás, amely miatt a nyomozó hatóság nyomoz (többnyire rongálás) nem tartalmazza az indítékot, sem mint tényállási elemet, sem mint minősítő körülményt, a nyomozás jellemzően nem terjed ki az indíték vizsgálatára, a bíró pedig ezáltal – hacsak nem teljesen egyértelmű az előítéletes motívum – nem lesz olyan információk birtokában, amelyek alapján megállapíthatná a súlyosító körülményt.

A helyzet kezelése érdekében a jogalkotónak be kell építenie a büntető kódexbe egy új, vagyon elleni gyűlölet-bűncselekmény tényállást, vagy akár a rongálás – és esetleg más, hasonló jellegű tényállások – minősített eseteként kell értékelnie az előítéletes motívumot. A személyek ellen a vagyontárgyaik károsításával megvalósuló gyűlölet-bűncselekmény kérdése megoldásában sokat segítené egy olyan nyomozati protokoll, amely iránymutatást ad a nyomozást végzők számára abban a tekintetben, hogy mely bűncselekmények esetén és milyen módon, milyen indikátorok alapján kell az előítéletes-motívumot vizsgálni.

Mely bűncselekményeknél volna indokolt – tényállási elemként, vagy minősítő körülményként – értékelni az előítélet motívumot?

A fentiekben kifejtettek értelmében a rongálás esetében indokolt az előítélet-motívum értékelését – további tényállás alkotásával vagy minősített esetként történő meghatározással –, esetlegesen az „aljas indok” fogalmának használatával, vagy ennek konkretizálásával.

Amennyiben az „aljas indok” fogalmi körén belül kezeli a jogalkotó továbbra is az előítélet-indítékkal elkövetett eseteket, úgy érdemes volna az értelmező rendelkezések között, nyitott felsorolás formájában értelmezni az aljas indíték lehetséges formáit, felsorolva ezek között a rasszista, homofób, transzfób, antiszemita és egyéb előítélet-motívumokat. Ugyanakkor az „aljas indok” fogalmi körében történő elhelyezéssel az adatgyűjtés – továbbra is – nehézségekbe fog ütközni.

A személy elleni bűncselekmények között a legtöbbször elképzelhető az előítéletes motívummal történő elkövetés. A közösség tagja elleni erőszak tényállásában szabályozott elkövetési magatartások (bántalmazás, kényszerítés), továbbá a testi sértés illetve az emberölés esetein túl a tapasztalatok szerint a leggyakrabban a zaklatás esetében fordul elő előítéletes indíték, ezért a hatályos Btk. 176/A. § (1)-(2) bekezdéseiben (különösen az utóbbiban) szabályozott vétségek esetén is indokolt az előítélet-indíték minősített esetként történő meghatározása, vagy az ezekben a tényállásokban szabályozott elkövetési magatartások beépítése a közösség tagja elleni erőszak körébe.

A gyűlölet-bűncselekményeknek kitett csoportok, a passzív alany kérdése

A közösség tagja elleni erőszak hatályos tényállása nyílt végű felsorolást tartalmaz, hiszen 2009 februárja óta nem csak a nemzeti, faji, etnikai és vallási csoporthoz tartozás, hanem a lakosság bármely csoportjához tartozás miatt elkövetett támadások esetében is lehetővé teszi e bűncselekmény megállapítását. A nyílt lista alkalmazása azonban több problémát is felvet: egyrészt az előítélet motiválta támadásoknak gyakran kitett csoportok közül többet nem emel ki (pl. melegek, fogyatékkal élők), másrészt olyan tágra szabja a védett csoportok körét, hogy abba olyan sértettek (pl. szélsőséges eszméket valló laza baráti társaság tagjai – lásd a miskolci és sajóbabonyi eseteket) is beletartoznak, akiket a jog nem védhet, illetve védelmük nem e tényállás alapján indokolt. Ezért a tényállás, a védendő csoportok pontosítása elengedhetetlen.

A védett csoportok felsorolásának kiegészítése

A gyűlölet motiválta bűncselekmények külön, sui generis büntetőjogi tényállásban történő nevesítése melletti fontos érv, hogy a jogalkotó egyértelmű üzenetet fogalmazzon meg: az előítéletesen alapuló erőszakos támadások elfogadhatatlanok. Ezen társadalmi üzenethez arra van szükség, hogy a törvény szövege is egyértelmű legyen, kiemelje azokat a társadalmi csoportokat, amelyek a leggyakrabban válnak gyűlölet által motivált bűncselekmény áldozatává.

A nemzetközi gyakorlatban a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogszabályok a magyar Btk. által is kiemelt nemzeti-faji-etnikai, illetve vallási csoportok mellett leggyakrabban a szexuális irányultság (meleg, leszbikus, biszexuális), a nemi identitás (transzneműek), illetve a fogyatékoság szerinti csoportokat emelik ki. A szexuális irányultság és nemi identitás szerepeltetése mellett szól, hogy e csoportok tagjai Magyarországon kifejezetten gyakran válnak gyűlölet-bűncselekmények áldozatává (erről bővebben a VI. fejezetben). További érv, hogy a homofób és transzfób gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogi szabályozás megerősítésére vonatkozó UPR ajánlást a Kormány elfogadta. Bár a fogyatékos személyek elleni előítéletből fakadó erőszakos támadások a statisztikák szerint nem gyakoriak, e mögött feltehetően elsősorban ezen elkövetési forma illetve sértetti csoport rendkívül magas látenciája áll. A védett csoportok listájában a fogyatékoság említése ezért pozitív üzenetet is fogalmazna

meg az ilyen típusú bűncselekmények áldozatai felé, hogy az eseteket minél nagyobb számban jelentsék.

A külföldi országokban a zárt lista alkalmazása gyakoribb. Rendszerint azokat a csoportokat védik a büntető jogszabályok, amelyek támogatását a történelmi adottságok, a gyakran előforduló incidensek indokoltá teszik. A nemzetközi jogi dokumentumok a homályos, jogbizonytalanságot jelentő fogalmak (pl. társadalmi csoport) alkalmazását nem javasolják. A nemzetközi gyakorlatban leggyakrabban a hatályos Btk.-ban található, illetve a jelen bekezdésben meghatározott csoportok védelmét találjuk.

A lakosság egyes csoportjai fordulat pontosítása

A hatályos Btk. által használt nyílt felsorolás a nemzetközi gyakorlatban nem jellemző. Ennek a megközelítésnek ugyanakkor előnye, hogy lehetővé teszi a joggyakorlat fejlődését, és a védelem kiterjesztését korábban nem elismert csoportokra, komoly hátránya ugyanakkor, hogy bizonytalanságot szül a jogalkalmazás során. Ha a „lakosság egyes csoportjai” fordulat olyan csoportok esetében is alkalmazásra kerül, amelyek nincsenek kitéve az előítéleteknek, illetve amelyeket nem valamely lényegi tulajdonságuk köt össze, az az egész szabályozás célját alááshatja. Így a hatályos „lakosság egyes csoportjai” fordulat alapján például közösség tagja elleni erőszaknak minősülhetnének a foci-drukkerek közötti összecsapások, amelyek azonban nyilvánvalóan nem illeszkednek a gyűlölet-bűncselekmények hagyományos fogalmába.

A nyílt lista fenntartása estén ezért olyan értelmező rendelkezések beiktatására van szükség, amely egyértelművé teszi, milyen típusú társadalmi csoportok esetén van helye a gyűlölet-bűncselekmény megállapításának. A jogalkalmazó számára is nyilvánvalóvá kell tenni, hogy a törvény által védett csoportba olyan emberek tartoznak, akik közös, az emberi személyiséget alapvetően meghatározó jellemzővel rendelkeznek. A védelem természetesen nem irányulhat olyan csoport tagjaira, akiknek közös – csoportalkotó – jellemzőjük, hogy alapvető alkotmányos értékeket tagadnak meg vagy bűncselekményt követnek el.

III. A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKEL KAPCSOLATOS NEMZETKÖZI JOGI DOKUMENTUMOK ÉS AJÁNLÁSOK

Számtalan nemzetközi jogi dokumentum, ajánlás foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények kategóriájának meghatározásával, definiálásával, valamint a felszámolásuk érdekében teendő intézkedésekkel. Az alábbiakban csupán e dokumentumok néhány rendelkezésével foglalkozunk, csupán a felsorolás szintjén.

1. Az ENSZ ajánlásai

Az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálatában (2011) tíz konkrét ajánlás vonatkozik a gyűlölet-bűncselekményekre, ebből több olyan, amely kifejezetten a jogalkotás megerősítését célozza. Magyarország vállalta, hogy

- 1.) 94.13: A gyűlölet-bűncselekménnyel foglalkozó jogszabályokat megerősíti, hogy azok hatékonyabb védelmet nyújtsanak a szexuális irányultság és nemi identitás alapján, illetve intoleranciából elkövetett erőszakos bűncselekmények ellen.
- 2.) 94.47. Konkrét lépéseket tesz a kisebbségeket és más kiszolgáltatott csoportokat érő erőszak megelőzésére és leküzdésére, különösen ami a romákat érő rasszista motivációjú gyűlölet-bűncselekményeket illeti.
- 3.) 94.54. A diszkriminációt tiltó és a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó jogszabályok végrehajtását erősíti az előforduló esetek figyelemmel kísérésével és dokumentálásával; illetve annak garantálásával, hogy a rasszista motivációjú bűncselekményeket hatékonyan felderítik.
- 4.) 94.81. Biztosítja, hogy a rasszista motivációjú bűncselekményeket és más gyűlölet-bűncselekményeket hatékonyan kinyomozzák és felderítik, és a felelősöket olyan jogszabályok alapján vonják felelősségre, amelyek által előírt szankciók tükrözik a jogsértés súlyosságát.

A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Bizottság (ECRI) Magyarországról szóló jelentése (2009)⁷ kifogásolja, hogy a magyar jogrendszerből hiányzik minden olyan konkrét elkövetési alakzat vagy súlyosbító körülmény, amely a gyűlöleti indíttatású vagyon elleni bűncselekményeket büntetné”.

2. Az Európa Tanács ajánlása

Az Európa Tanács emberi jogi biztosának „Szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés Európában” című jelentése (2011) hasonló irányú szabályozásra tesz javaslatot: „Az előítélet-indíttatású bűncselekményekre és gyűlöletbeszédre vonatkozó nemzeti jogszabályok külön is nevesítsék a homofób és transzfób gyűlöletet mint lehetséges indítékot”.

3. Az Európai Unió joga

Az Európai Unió Tanácsa 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.)⁸ előírja, hogy „a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a rasszista és idegengyűlölő indíték minősítő körülménynek számítson, vagy az ilyen indítékot a bíróságok a büntetések kiszabásánál figyelembe vehessék”.

⁷<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Hungary/HUN-CbC-IV-2009-003-HUN.pdf>

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008F0913:HU:HTML>

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének „Homofóbia, transzfóbia és szexuális irányultságon, valamint nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés az EU tagállamaiban” című jelentése (2011. június 23.)⁹ felhívja a figyelmet arra, hogy „[a]z LGBT emberek elleni bűncselekmények és erőszak elleni elkötelezettség megerősítése hatékonyabb cselekvéssel kell járjon, ide értve [...] az EU és tagállami szintű jogszabályok fejlesztését is. Ezen jogi rendelkezéseknek a rasszista és xenofób indítékból elkövetett bűncselekményekkel, illetve gyűlöletbeszédrel szembeni rendelkezésekkel azonos szintű védelmet kell biztosítaniuk”.

4. Az EBESZ megállapításai

Az alábbiakban az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) a gyűlölet-bűncselekmények kezelésére vonatkozó iránymutatásából¹⁰ emelünk ki néhány elemet.

Az előítélet-motivált cselekmény elkövetője a célpontot valamely védett tulajdonsága miatt választja ki. A célpont lehet egy személy, csoport vagy vagyontárgyuk. A védett tulajdonság lehet az etnikai, vallási, nyelvi, nemzetiségi csoporthoz tartozás vagy más jellemző is, amelyet az adott ország történelmi, társadalmi tényezői befolyásolják.

Az előítélet motiválta cselekmények nem csak a kisebbség védelmét szolgálják, hanem a többségi csoporthoz tartozót is védik, azonban egyetlen csoport sem élvezhet prioritást.

A jognak nem kizárólag a személy elleni bűncselekményekkel szemben kell védelmet nyújtania, hanem a vagyon elleni cselekmények vonatkozásában is, így a védett csoporthoz vagy csoportok tagjához tartozó vagy ezekkel azonosított vagyontárgyakkal, ingatlanokkal (vallási szertartás épülete, üzlet, lakóház, stb.) kapcsolatban.

⁹ http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-homophobia-synthesis-report-2011_EN.pdf

¹⁰ www.osce.org/odihr/36426

IV. A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSI MODELLJEI

A nemzetközi jogi ajánlások, kötelező és nem kötelező jogi dokumentumok alapján, a gyűlölet-bűncselekmények szabályozására a nemzetközi gyakorlatban különféle modellek terjedtek el.¹¹ A döntő különbség ezek között, hogy a gyűlölet-bűncselekményeket külön tényállásként határozzák meg, vagy pedig más tényállások minősített eseteként. A minősített esetként történő meghatározás esetén további különbség, hogy az előítélet-motiváció csak bizonyos tényállások esetén jelent minősítő körülményt, vagy egy általános minősítő tényezőként, a büntető törvénykönyvben szabályozott valamennyi tényállás esetén. Valamennyi megközelítésnek megvannak az előnyei, illetve hátrányai, ezért egyes országokban vegyes modellek is kialakultak.

1. Külön tényállás

A külön tényállás esetén a büntető jogszabályok egy olyan, a többi bűncselekménytől elkülönült tényállást tartalmaznak, amely esetében az előítélet-motiváció a tényállás meghatározásának része. Ezt a modellt követi például az Amerikai Egyesült Államok és Csehország, de ez a modell jelenik meg a hatályos magyar Büntető Törvénykönyv közösség tagja elleni erőszak (174/B. §) tényállásában is.

E modell előnye, hogy kifejezetten gyűlölet-bűncselekményként nevezi meg az ilyen típusú magatartásokat, ezzel egyértelmű üzenetet fogalmaz meg mind az elkövető és az áldozat, mind a szélesebb társadalom számára. A külön tényállás megkönnyíti a bűnügyi statisztikák vezetését is, és könnyen lehet eltérő hatásköri szabályokat rendelni a különböző bűncselekménytípusok nyomozásához. Azonban problémát jelenthet, hogy az elkülönült tényállásnak az elkövetési magatartások széles körét (személyi és vagyon elleni bűncselekmények, személy elleni bűncselekmények esetén az emberöléstől kezdve a legenyhébb bántalmazásig) kell magában foglalnia, azonban ez sok esetben elmarad. Ilyen hiányossággal bír a magyar Btk. 174/B. §-a is, hiszen az a jellemző elkövetési magatartások csak szűk körére terjed ki.

2. Általános minősítő körülmény

Az általános minősítő körülményre építő modellben a büntető jogszabályok általános érvénnyel kimondják, hogy magasabb büntetési tétel jár egy bűncselekmény elkövetéséért, ha azt az áldozattal szembeni előítéletes beállítódás motiválta. Az EBESZ tagországai a gyűlölet-bűncselekmények szabályozására leggyakrabban ez a modell terjedt el, ezt követi például Franciaország, Románia vagy Svédország.

A modell előnye, hogy nem igényli a jogszabály szövegének alapos átírását, mivel a minősítő körülményt csak egyszer, általános érvénnyel kell a szövegbe foglalni. Számunkra problémát jelenthet ugyanakkor, hogy a magyar büntető jogszabályok az általános minősítő körülmény intézményét nem ismerik, csak az egyes tényállásoknál megnevezett minősítő körülményeket, illetve a jogszabályban tételesen nem meghatározott súlyosító körülményeket. A modell hátránya, hogy a szabályozás szimbolikus funkcióját jóval kevésbé tölti be, valamint jelentősen megnehezíti az adatgyűjtést, hiszen nem elég egy bizonyos tényállás adatait nyomon követni, hanem valamennyi bűncselekmény esetén figyelni kell, hogy annak előítélet miatti minősített esetéről van-e szó.

¹¹ Az összefoglaló az EBESZ *Hate Crime Laws: A Practical Guide* (2009) c. kiadványa (<http://www.osce.org/odihr/36426>) alapján készült. Az egyes országok szabályozásáról részletes információ található a *Human Rights First* emberi jogi szervezet adatbázisában található: <http://www.humanrightsfirst.org/our-work/fighting-discrimination/hate-crime-report-card>

3. Minősítő körülmény egyes bűncselekmények esetén

A harmadik modell esetén nem általánosságban, hanem csak bizonyos tényállások esetén jelent minősítő körülményt az előítélet-motiváció. Ezt a modellt követi például a bosnyák és a belga büntető kódex is. A belga büntető törvénykönyv az alábbi magyar bűncselekmények belga megfelelői esetén ismeri el az előítélet-motivációt minősítő körülményként: erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak; emberölés és testi sértés; segítségnyújtás elmulasztása; személyi szabadság megsértése; zaklatás; rágalmas; rongálás; magánlaksértés; közveszélyokozás.

E modell előnye, hogy a magyar kodifikációs hagyományokhoz jól illeszkedik, némely releváns bűncselekmény (emberölés, testi sértés) esetén az aljas indok már jelenleg is minősítő körülménynek számít, mind kriminalisztikai, mind adatgyűjtési szempontból érdemes lenne azonban az előítélet-motivációt az aljas indok általános esetétől elkülöníteni. A modellnek ugyanakkor megvan mindazon hátránya, amelyeket az általános minősítő körülmény kapcsán ismertettünk (korlátozott szimbolikus üzenet, adatgyűjtési nehézségek), további probléma, hogy dilemmát jelenthet annak eldöntése, mely bűncselekmények esetén érdemes az előítélet-motivációt minősítő körülményként figyelembe venni. A személy elleni erőszakos bűncselekmények, a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények nagy többségében, a vagyon elleni bűncselekmények közül leginkább azok esetében, ahol az elkövető célja a károkozás és nem a haszonszerzés, de még a közrend elleni, illetve hivatali bűncselekmények esetén sem kizárható az előítélet-motiváció.

A minősítő körülményt a bűncselekmények következő gyakorisági sorrendjében alkalmazzák az EBESZ tagországok: emberölés, testi sértés, garázdaság, rongálás.

4. Vegyes modellek

A fent említett előnyök és hátrányok miatt több országban a fenti tiszta modelleket ötvöző vegyes modell bevezetése mellett döntöttek. Az Egyesült Királyság esetén például létezik a „faji vagy vallási ok miatt minősített testi sértés”, a „faji vagy vallási ok miatt minősített rongálás” és a „faji vagy vallási ok miatt minősített közrend elleni bűncselekmények”. Emellett a törvény általános minősítő körülményként határozza meg a faji, vallási, fogyatékoságon vagy szexuális irányultságon alapuló előítélet, mindazon esetekben, amikor a külön tényállások nem alkalmazhatóak. Ez a vegyes modell tehát külön tényállásként kezeli a gyűlölet-bűncselekmények leggyakrabban előforduló formáit, ugyanakkor egy általános minősítő körülmény révén biztosítja, hogy valamennyi bűncselekmény esetén megállapítható lehessen az előítélet-motiváció.